

„GEOGRAFIA MENTALĂ” LA ROMÂNII ȘI RUȘII

“MENTAL GEOGRAPHY” OF ROMANIAN AND RUSSIAN PEOPLE

Lilia TRINCA,

doctor, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *Researching the phenomenon of space contributes to knowing the Romanian mentality. Using the psycholinguistic method of the associative experiment, we submit to investigation the way Romanian people conceive space. The result of the research has shown that within the Romanian mentality space is an aspect of the world's existence, but not a frame or its primordial condition. Thus, space is not a phenomenon of its own or something detached, but an essential dimension of the world, an intrinsic fact of the nature of things. For that reason it is conceived as something real and alive. Romanian people see space through various ways of their spiritual aspirations. In the dominant mentality of Romanian people, space participates and is a prerequisite for what is going on inside it, representing one of the fundamental aspects of existence.*

Keywords: *association, associative experiment, lingual picture of the world, space, stimulus, response.*

Conform ipotezelor emise în geografia mentală – o ramură științifică preocupată de reprezentarea mentală a spațiului¹ – imaginea spațiului în mintea umană nu este strict motivată funcțional, ci este suplinită cu elemente simbolice, cu afectivitate și valori personale. Altfel zis, experiența de viață imprimă pe harta mentală a fiecărui individ spații avînd încărcătură simbolică, precum ar fi locul natal, strada copilăriei, locul unei experiențe inedite, locul de veci al unui om drag, spațiul pierdut etc. (pentru detalii a se vedea [Ciobanu]). „Orice cultură poate fi caracterizată de un set specific de „hărți cognitive”, care definesc experiența și servesc la orientarea comportamentului membrilor culturii res-

pective” [Terzea-Ofrim, p. 24]. Problema spațiului, după cum menționează E. Bernea, și modul de reprezentare a lumii în care această problemă își are originea și dezlegarea „ia forme de o mare însemnătate pentru înțelegerea fenomenului românesc în datele sale etnice în general și în cele etnografice în special” [Bernea, p. 69].

Fiecare om realizează segmentarea teritorială în mod propriu, făcînd uz de criterii proprii. Or, în afară de subsistemul proceselor de cunoaștere, psihicul uman mai conține un subsistem energetic, aparținînd personalității, de aceea nu sînt generate de utilitatea imediată, ci de criterii de ordin afectiv, ceea ce implică și un proces evaluativ. Astfel, toate valorile conferite spațiului se acumulează în mental în urma experiențelor noastre, precum și ale cunoștințelor noastre sau ca rezultat al manipulării prin mass-media (ultima, în special în cazul locurilor

¹ *Geografia mentală* studiază modalități de percepție a spațiului, fiind o disciplină aflată la intersecția între psihologie (or percepția e o noțiune ce aparține domeniului psihologiei) și geografie.

pe care nu le-am văzut în mod direct). Totodată, spațiul fizic poate obține un contur fix, capabil de a fi perceput cu claritate, adesea comportând un puternic rol social. În demersul nostru științific ne propunem să scoatem în evidență modul de conceptualizare lingvistică a spațiului la români și ruși. Dat fiind interconexiunea între sistemul de procesare mentală a informației și reprezentările mentale și culturale propriu-zise, considerăm că o astfel de cercetare nu poate fi realizată decât dintr-o perspectivă interdisciplinară – bunăoară cea psiholingvistică. Pentru aceasta am apelat la baza de date a *Dicționarului asociativ al limbii române*, obținută în rezultatul unor experimente asociative de către un grup de cercetători de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți în cadrul proiectului instituțional de cercetare fundamentală 11.817.07.35F și la *Русский ассоциативный словарь* [Караулов]. În baza rezultatelor experimentului asociativ (în continuare EA), au fost stocate rețelele asociative, numite și „serii mnemonice virtuale” [Saussure, p. 135], ce reliefează dominanta culturală a tabloului lumii unei etnii, stabilind modul de organizare a informației din perspectivă cognitivă. Or limbajul, ca reflectare a viziunii despre lume, conservă formele culturii și trăsăturile ei de bază.

Pornind de la ideea că spațiul reprezintă „cadrul fundamental pe care se ridică o viziune de viață” [Bernea, p. 18], considerăm că cercetarea fenomenului de spațiu contribuie la cunoașterea mentalului românesc și rus. Deși reprezintă o categorie fundamentală a gândirii, o noțiune abstractă, prin prisma mentalului românesc, spațiul capătă noi valențe, aspecte și funcții determinate de viața cotidiană. Gândit

din perspectivă materială sau spiritua-lă, spațiul rămîne, pentru români, permanent intuitiv și material. Astfel, refuzat de a fi conceptualizat dincolo de limitele experienței, *spațiul* devine *Loc*: „Spațiul conservă cenușa momentelor în urne funerare numite locuri” (Ștefan Augustin Doinaș). Subliniem faptul că am selectat cuvîntul-stimul *loc*, deoarece mentalitatea românului a fost dintotdeauna o mentalitate a *locului*: „Nu există spațiu înaintea locurilor, nu există locuri înaintea lucrurilor care le rînduiesc și le fac astfel posibile” [Mihali, p. 69]. Or cultura materială a satelor noastre a fost construită în această mentalitate: țaranul nu a operat cu noțiunea de *spațiu* (înțelegînd prin aceasta o tridimensionalitate definită aprioric), ci a lucrat cu acela de „loc” [Moraru, p. 16]. Mai mult, „în vorbirea țărănească nici nu a existat cuvîntul *spațiu*: ci e fixat cuvîntul *loc*” (*ibidem*). E de menționat totuși că cele două concepte au înțelesuri diferite. *Spațiul* primește o conotație abstractă, fără nici o urmă de substanță materială, în timp ce *locul* se referă la modalitatea prin care individul este atras de un anumit segment al spațiului². Un loc poate fi perceput ca un spațiu avînd o însemnătate. Spațiul poate fi descris ca o localizare fără nici o urmă de interconexiune socială generată de amprenta umană. Din contra, locul

---

²A se vedea definițiile lexicografice ale acestor două unități lexicale:

Spățiu, spații, s. n. **1.** (Fil.; la sg.) Formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntreput cu trei dimensiuni și exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor.

Loc, locuri, s. n. **1.** Punct, porțiune determinată în spațiu.

este mai mult decît o simplă localizare, este o localizare creată prin intervenția experienței umane. Astfel, deși de proveniență „spațială”, unitatea lexicală *loc* a ieșit dezinvolt din sfera de cuprindere și comprehensiune a spațiului, devenind un termen familiar limbajului comun. Acest lucru justifică abundența semantică a cuvîntului *loc* și a întregii familii ce provine din el: cf. *locuire*, *locuitor*, *a localiza*, *localitate*, *localizare*, *a înlocui* ș.a., dar și numărul impunător de expresii verbale în care acesta se lasă prins: cf. *a nu-și găsi locul*, *a sta locului*, *a fi la locul său*, *loc comun* ș.a. Atenție specială merită, în această ordine de idei, și expresia *a avea loc*, care constituie punctul de tangență dintre spațiu și timp, marcă a evenimentului și sensului.

Noțiunile de *spațiu* și *loc* se întrepătrund și se despart în multe limbi ale lumii. *Spațiu* (lat. *spatium*) /*espace*/*space* semnifică, mai ales, întindere nedefinită care conține și înconjoară toate obiectele, dar și cosmos, loc afectat unui scop. *Locul* (lat. *locus*) *lieu/pace* reprezintă „partea circumscrisă a spațiului în care se situează un lucru sau se derulează o acțiune”. Locurile sînt „materializări ale spațiului mental pe care ești în stare să-l concrești” [Petraș, p. 21]. În spațiu „omul își creează locuri de viețuit și con-viețuit, în dublete infinite, cu nuanțări uneori greu de defînit:

spațiul/loc, space/pace, locus/spatium; lieu/endroit, lieu/espace; lieu/espace; luogo/spazio”. Fiind infinit de mare, spațiul s-a spart deci în locuri indefinit de multe.

Rezultatele experimentului asociativ (a se vedea tabelul de mai jos) ne confirmă bogăția reflexivă a relației dintre spațiu și loc, ambiguitatea și direcțiile de desfășurare a acestei relații. Conform acestor rezultate, cele mai multe reacții pentru cuvîntul-stimul *loc* au fost *spațiu*-119. E demn de menționat faptul că în mentalul rușilor, *loc/ место* nu se asociază cu spațiu. Dovadă ne pot servi datele *Dicționarului asociativ al limbii ruse*, în care lipsește cu desăvîrșire reacția *spațiu*. Cf. *место*: *встречи* 74; *в жизни* 31; *под солнцем* 26; *занято, стул* 17; *пустое* 12 etc. [Караулов, p. 317].

De asemenea, rezultatele experimentului asociativ pentru limba română demonstrează generozitatea semantică a unității lexicale *loc*, care se lasă cercetată prin prisme diferite și multiple, uneori incompatibile sau, pur și simplu, divergente. Astfel, identificăm reacții ce se referă la tipul geografic, forma spațiului, dimensiunea spațiului (redată prin adjective), trăsături ale acestuia, caracteristici evaluative, reacții ce aparțin cîmpului lexico-semantic *casă* sau *locație* reacții ce induc ideea de spațiu limitat, deictice etc.

Tabelul

Reacțiile asociative la stimulul LOC/ МЕСТО în limbile română și rusă

Tipul reacției	Reacțiile vorbitorilor români	Nr. reacțiilor	Reacțiile vorbitorilor ruși	Nr. reacțiilor
Tipul geografic	<i>pămînt</i> 17; <i>munte</i> 6; <i>pădure</i> 6; <i>parc</i> 5; <i>plajă</i> 4; <i>cîmp</i> 2; <i>lac</i> 2; <i>cîmpie</i> ; <i>șes</i> ; <i>văgăună</i> ; <i>codru</i> ; <i>deal</i> ; <i>vale</i> ;	48	<i>солнце</i>	1
Forma spațiului	<i>drept</i> , <i>ondulat</i> ;	2		0
Dimensiunea spațiului (redată prin adjective)	<i>mare</i> 11; <i>îngust</i> 3; <i>larg</i> 2; <i>mic</i> 2; <i>imens</i> ; <i>imensitate</i> ;	20		0

Trăsături	gol 5; necunoscut 5; pustiu 3; cald 2; ascuns 4; liber 3; nou 2; liniștit 2; întunecat 2; uscat 2; verde 2; vesel; umed; uriaș; deosebit; deschis; desemnat; gratuit; închis; înghesuit; întins; întunecos; învechit; de joacă; de pământ; călduros; surprinzător;	48	пустое 12; свободное 6; законное, заметное, доходное, чужое, новое;	23
Caracteristici evaluative	frumos 15; sfânt 5; comod 5; de veci 5; plăcut 4; curat 3; bun 3; place 2; mirific 2; veci 2; potrivit 2; special 2; banal; de vis; dor; drag; durere; luminos; magic; părăsit; încântător; neliniștit; sacru; nemaivăzut; de neuitat; paradīs; vesel; veselie; vis; rai; pitoresc; mai bun; de frunte; străin;	72	хорошее 7; теплое 3; красив человека 2, удобное 2, свято, теплый, тихое, удачное, Плохое, По вкусу, почетное, неудобное, знаменитое, уютное, человека красив;	25
Sintagmatic	a sta 6; de stat 3; aparte 2; așezat 2; de muncă 2; ocupat 2; stai 2; indiferent; situat; de cunoștințe; de odihnă; trebuie să mergi; stabil; stabilit; sta; ședea; stau; stă; pe pământ; puțin;	31 (72+ 48+ 20+ 2+2) Total 175	встречи 74; в жизни 31; под солнцем 26; занято 12, жительства 8; первое 8, встречи изменить нельзя 7, в трамвае 7, работы 7, рождения 7, в автобусе, в вагоне 4, в метро 4; вакантное 4, в зале 4, в кино 4, в кино-театре 4, в театре 4, в транспорте 4, сидеть 4, стоянки 3, в партере 2, в ряду 2, в Строю 2, в троллейбусе 2, действия 2, для 2, занять 2, мягкое 2, свободно 2, в амфитеатре 2, в гостинице 2, в доме 2, верхнее, в заднем ряду, взять, в истории, в кафе, в классе, в купе, в мире, водителя, в первом ряду, в плацкарте, в поезд, в поезде, всему свое, в сердце, второе, в 8 ряду, глупое, девятое, держать, детское, для детей, для инвалидов, для курения, для пассажиров с детьми, для сидения, ждет, забронировано, занят, занятое, знать, знать место, изменить, измены, инвалида, лесное, мало, место в автобусе, место под солнцем, найти, на насесте, на пляже, на пьедестале, начала, определенное, отдыха, отхожее, падения, памятное, первый; под лавкой, постоянно, пребывания, преступления, при-бытия, прилично, происшествия, пусто, сидячее, службы, служеб-ное, уступы, уступить, человека;	314
Fonetice	foc 3; bloc;	4	тесто 9;	9
Paradigmatic	spațiu 119; întuneric; scaun 31; așezare 12; destinație 12; poziție 7; stabilitate 7; întâlnire 6; parcare 6; punct 6; drum 5; zonă 5; colț 4; peisaj 4; timp 4; jos 3; loc 3; muncă 3; popas 3; teritoriu 3; țară 3; amintire 2; fumat 2; împrejurare 2; mașină 2; natură 2; pașiște 2; privesc 2; regiune 2; relaxare 2; ședere 2; șezut 2; adresă, spațiu; adunare; aer; afumat; ales; ani; apartenență; asfalt; atragere; autobuz; bucurie; cale; check in; cimitir; cinema; clamă; clasă; cort; cunoscut; curiozitate; decor; eveniment; exactitate; excursie; existență; ferit; foculețe; frumusețe; GPS; grătar; hotel; iarbă; ideal;	410 (4+ 48+ 95+ 25+ 18+ 34) Total 634	время 7, встреча 6, автобус 6, вагон 3, действие 4, билет 3, должность 2, дуб 2, парта 2, положение 2, работа 2, воспоминание, греть, кино, красота, купе, лист, начальник, неприятность, жизнь, мяч; гибель, область, один, причина, покой, пусть, рвань, ряд, номера, театр, тень, точка, трамвай, угол, фотография, цепь, ящик, сиденье;	67

	<i>iluzie; integrare; intimitate; izvor; împresurare; joc; liniște; locuitor; lume; magazin; maștere; mediu; mijloc; minut; moment; mult; nație; născut; negru; nimic; nivel; nouitate; obiect; ocazie; ochi; odaia; orientare; origine; palincă; de parcare; parte; partea; pasăre; pauză; paznic; periculos; perimetru; pervaz; piatră; piață; pistă; plimbare; poiană; popcorn; porțiune; post; pot; prezent; privat; propriu; puncte; punte; răcoros; reculegere; regăsire; rigiditate; rînd; sală de lectură; sală; scoică; scop; sfințenie; spații; stat; state; suprafață; supraveghere; școală; taină; termen fixat în spațiu; trai; tramvai; trunchi; țarc; vacanță; verdeață; vînt;</i>			
Cîmpul lexico-semantic casă	<i>casă 47; acasă 19; cameră 4; camera 2; baștină 3; naștere 2; natal 3; domiciliu 2; pat 4; adăpost; familie; cămin; cuib; vatră; satul bunicii; neam; meleag;</i>	95	<i>кресло 6, жительство 4, стол 4, дом 2, диван, крыльцо, родное, туалет, родина;</i>	21
Cîmpul lexico-semantic locație	<i>locație 7; încăpere 5; biserică 2; bancă 3; locuință 2; restaurant 3; locaș; așezămînt; bar;</i>	25	<i>метро 2, кинотеатр, магазин;</i>	4
Loc ce induce ideea de limită /graniță	<i>oraș 6; teren 4; localitate 2; coordonată; coordonate; loc de parcare; țarm; împrejurime; stadion;</i>	18	<i>площадь 4, рядом 2, город, парк, участок, район, часть местности;</i>	11
Deictice	<i>aici 14; undeva 7; acolo 6; departe 2; oriunde 2; acum; centru; îndepărtat;</i>	34	<i>мое 8, свое 5, чье 2; наше, это, где, твое, здесь;</i>	20
Relațiile spațiale	<i>lîngă; în spate;</i>	2	<i>сзади, справа;</i>	2

Întrucît în mentalul rușilor *loc (место)* nu se asociază cu spațiu, nu am atestat nici reacții care s-ar referi la forma sau dimensiunile spațiului, tipul geografic ș.a. La fel și reacțiile ce denotă diverse trăsături ale spațiului sau caracteristici evaluative sînt reprezentate mult mai modest (cf. Tabelul). Trebuie să menționăm că am identificat reacții ce fac referință la forma sau dimensiunile spațiului la cuvîntul-stimul **пространство**: *космос 4; космическое 4, пустое 4; бесконечность 3, замкнутое 3, трехмерное 3; бесконечное 2, воздух 2, вселенная 2, мировое 2, огромное 2, пустота 2, широкое 2; безвоздушное, безгранично, бездонность, etc.* [Караулов, p. 524].

Simbolurile comune unui popor, precum și memoria colectivă fac uz de trăsăturile specifice de ordin geomorfologic ca materie primă pentru

crearea miturilor. E axiomatic deja că cele mai multe dintre popoarele primitive și antice și-au axat mitologia pe un munte, o vale, o depresiune sau pădure etc. Spațiul subconștient pliat pe ecuația spirituală românească e reprezentat de planul ușor ondulat – deal și vale – adică de plai, o imagine paradisiacă, ce prin mîna ușoară a lui Lucian Blaga, comportă numele de *spațiu mioritic* [Blaga, p. 194]. Spațiul mioritic reprezintă coordonata abisală spațială, altfel zis spațiul matrice al culturii românești, exprimat, într-o perfectă transparență, în „unduirile” doinelor noastre. De aici și reacțiile *deal, vale, plai, cîmpie* etc.

Caracterul vast al spațiilor rusești și-a lăsat amprenta asupra sufletului rus, care se simte neajutorat în fața acestor spații imposibil de stăpînit și organizat. De aceea rusul are un suflet larg, asemenea spațiilor al căror posesor

este³ (cf. imaginea stepei largi „степь широкая”) (Бердяев Н.). Cf. Reacții: *бесконечность* 3, *бесконечное* 2, *вселенная* 2, *мировое* 2, *огромное* 2, *пустота* 2, *широкое* 2; *безгранично*, *бездонность*, *без предела*, *Вселенная*, *незримое*, *необъемное*, *необъятное*, *неограниченное*, *обширное*, *объемно* [Караулов, p. 524].

Desigur, spațiul e perceput indispensabil de timp. Or, locul și timpul, menționează M. Vulcănescu, apar ca două vaste receptacole ale existențelor particulare, care cuprind tot ce este, ca două cadre sau două vase, pe care aceste lucruri le umplu cu ființa lor [Vulcănescu, p. 101]. Subliniem că reacția *timp* e constantă pentru toate cuvintele-stimul: *loc* – *timp* 4; *место* – *время* 7; *пространство* – *и время* 9; *время* 7, ceea ce denotă gradul de implicare reciprocă a acestor două noțiuni în mentalul ambelor popoare. În această relație a sa cu spațiul și timpul însă, românul e, categoric, de partea spațiului, întrucât deplasarea în spațiu îi creează iluzia vieții infinite, așa-numita „viața fără moarte”. Dacă timpul e perceput rapace, consumînd amenințător din durata finită a vieții omenеști, atunci spațiul îi oferă senzația de libertate, făcîndu-l să fie resimțit ca prieten, ocrotitor. De aceea repre-

---

³ „Эти необъятные русские пространства находятся и внутри русской души и имеют над ней огромную власть. Русский человек, человек земли, чувствует себя беспомощным овладеть этими пространствами. И в собственной душе чувствует он необъятность, с которой трудно ему справиться. Широкий русский человек, широкий как русская земля, как русские поля. Славянский хаос бушует в нем”. (Бердяев Н., *О власти пространств над русской душой*)

zentarea spațiului în mentalul românesc angajează un mare număr de atitudini în majoritate pozitive: (*frumos*-14, *liniște*-9, *plăcut*-4, *curat*-3, *cald*-2, *place*-2, *relaxare*-2, *mirific*-2, *frumusețe*-1, *sacru*-1, *minunat*-1, *sfințenie*-1 etc.). Dacă timpul e trecător în nepăsarea lui față de oameni, atunci spațiul e static. (Cf. *a sta*-9, *stabilitate*-7, *relaxare*-2, *ședere*-1, *șezut*-1, *a șede*-1). În mentalul românesc, spațiul prezintă temporalizări, care reies din conjugarea cu verbul la modul impersonal infinitiv (Cf. *a sta* (6); *trebuie să mergi*; *sta*; *șede*; *stau*; *stă*). Menționăm că lipsa reacțiilor de ordin verbal (la moduri personale) ar putea fi explicate prin specificul structurii morfologice a limbii române, care impune substantivului, cu funcție sintactică de subiect, ocurența substantiv + articol. Întrucît substantivul *loc* a fost propus, în cadrul experimentului asociativ, ca nearticulat reacțiile nu au fost verbe care ar semantiza temporalizări. Dar și în limba rusă, atestăm doar 5 reacții verbale diferite: *уступи*, *уступить*, *изменить*, două fiind elemente componente ale discursului repetat: *встречи изменить нельзя* 7, *человека красит*.

Casă, drum, loc de muncă sînt termeni care circumscriu acele proto-raporturi fundamentale pe care omul le contractează cu lumea, prezentate din perspectivă spațială. Or casa și munca reprezintă repere absolute ale existenței umane în cadrul topografiei vieții cotidiene, indiferent de mentalul specific național. Drumul, ca spațiu deschis și mobil ce conduce de la un punct spre celălalt, ar constitui o verigă între cele două stații fundamentale ale vieții de zi cu zi. Structurii fundamentale a lumii îi aparține mișcarea de îndepărtare dinspre un centru de-

terminat – corpul propriu – către o profunzime nedeterminată – orizontul lumii. Miezul lumii noastre o reprezintă acea parte a ei, care ne este cunoscută cel mai bine, unde ne simțim în siguranță – *casa*, acest punct care este axul însuși al vieții noastre. Casa reprezintă partea universului cea mai impregnată de o atmosferă de umanitate. Ea e cea care tranșează între un interior și un exterior, un mediu al coerenței și al clarității.

Locul ne oferă „parametrii” indispensabili pentru activitatea noastră „semnificativă” în lume. E aici interogația românească *De unde ești de loc?* pentru a afla originea. Viziunea despre spațiu a românului relevă și problema centrului universului, *alias* a locului unde sînt centrate lucrurile și tot ce există în lume. Pe parcursul evoluției mentalului românesc, s-au conturat cîteva soluții: 1) teocentrică, care îl are în centrul universului pe Dumnezeu; 2) conform altei ipoteze, formulate poetic de L. Blaga, centrul universului îl reprezintă satul („Veșnicia s-a născut la sat” Lucian Blaga, *Sufletul Satului*). 3) Conform rezultatelor experimentului asociativ, rezultă că, actualmente, cîștig de cauză a căpătat concepția antropocentrică, produs al individualismului modern. Spațiul determină identitatea subiectului: individul se (auto)construiește în periplurile sale sociale, etice, politice etc. [Prus]. În corespundere cu această concepție, se relevă subiectivitatea limbajului și deixisul, ce are o anumită organizare internă – cîmp indexical – al cărui punct „zero”/”origo” e constituit din persoana care vorbește – *eu* – din locul emiterii mesajului lingvistic – *aici* – și din momentul în care e realizată comunicarea – *acum*. Menționăm că *locul*,

pentru român, e, în egală măsură, proximal – aproape de vorbitor (cf. *aici*-14), cît și distal – departe de vorbitor (cf. *acolo*-6, *departe*-2, *unde*-7, *oriunde*-2, *îndepărtat*-1), iar numărul reacțiilor pentru primul și al doilea mod nu diferă prea mult - 14/17. Pentru ruși locul e, mai degrabă, proximal (*моё* 8, *свое* 5; *наше*, *это*, *здесь*).

În ce privește topografia, ea este în special, românească (*Bucovina; București; Vrancea, Cluj Mamaia*), la care se adaugă unele destinații exotice pentru odihnă (*Dubai; Hawaii*). La respondenții ruși nu am atestat reacții de ordin topografic.

În concluzie, menționăm că spațiul constituie „o reprezentare colectivă, cu forme și funcțiuni specifice unui grup social etnic” [Bernea, p. 19]. La nivelul mentalității românești, spațiul este conceput ca ceva concret și imediat, la care omul are aderențe prin viața cotidiană – *alias* act experimental – delimitat ca *loc*. *Locul*, pentru români, este un *spațiu*, e drept redus ca dimensiuni și extrem de bogat în date moștenite, dar spațiu în esență. Indiferent că imaginăm spațiul ca produs al locului sau locul ca efectuare de spațiu, punctul de tangență al acestor interpretări rămîne a fi dimensiunea practică a spațiului. Viața de zi cu zi nu se construiește într-un cadru spațial delimitat în prealabil; ba dimpotrivă, am afirma că efortul de bază al omului în viața cotidiană e acela de stăpînire și fasonare a spațiului (precum și a timpului), de făurire a lui în dependență de preocupările și nevoile personale și comunitare. În mentalul rusesc, dimpotrivă, spațiul e perceput în mod abstract, ca ceva imens, de necuprins, fără limite, cosmic.

Referințe bibliografice

1. Bernea, E., *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas, 2005.
2. Blaga, L., *Spațiul mioritic*, în vol. „Opere, 9, Trilogia culturii”, București, Editura Minerva, 1985.
3. Ciobanu, C., *Percepția asupra spațiului. Introducere în geografia mentală*// <http://www.rasfoiesc.com/educatie/geografie/Percepia-asupra-spaiului-Intro41.php> (vizitat la 4.01.2016)
4. Mihali, C., *Inventarea spațiului. Arhitecturi ale experienței cotidiene*, București, Editura Paideia, 2001.
5. Moraru, S., *Casa, satul și devenirea în tradiția românească*, București, Editura Saeculum visual, 2011.
6. Prus, E., *Proxemica literară ca personalizare a spațiului*//Revista Limba Română Nr. 12, anul XIV, 2004 // <http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=1945>
7. Petraș, I., *Despre locuri și locuire*, București, Editura Ideea Europeană, 2005.
8. Saussure, F. de , *Curs de lingvistică generală*, Iași, Editura Polirom, 1998.
9. Terzea-Ofrim, L., *Ce mi-e drag nu mi-e urât. O antropologie a emoției*, București, Paideia, 2002.
10. Vulcănescu, M., *Dimensiunea românească a existenței*, București, Editura Fundației culturale române, 1991.
11. Бердяев Н., О власти пространств над русской душой. http://www.krotov.info/library/02_b/berdyaev/1918_15_06.html
12. Караулов Ю. Н., *et alii, Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности*. în *Русский ассоциативный словарь*. Книга 1. Прямой словарь: от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка. Часть I / Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф., Тарасов, Н. В., Уфимцева, Г. А., Черкасова, Москва, Изд-во «Помовский и партнеры», 2011.